

Dsida Jenő

(1907, Szatmárnémeti – 1938, Kolozsvár)

Életrajzi vázlat

A költő sérült szívbillentyűvel született, s ez a gyerekkorától szívében hordott betegség megpecsételte egész életét. Gyermekkorát beárnyékolta az első világháború, majd a román megszállás. Apja orosz hadifogságba került, nagybátyja, akitől keresztnevét kapta, elesett a galíciai harcmezőn. Családja tönkrement, apjának polgári foglalkozást kellett keresnie. Dsida Jenő Budapesten, Beregszászon és Szatmárnémetiben végezte tanulmányait.

Kora ifjúságától kezdve költőnek készült. Benedek Elek fedezte föl és indította el költői pályáján. 1923 augusztusától 1927 márciusáig – tizenhattól húszéves koráig – a *Cimbora* című folyóiratban jelent meg a legtöbb verse és műfordítása. 1925-ben, szülei akaratát követve a kolozsvári egyetem jogi karára iratkozott be, tanulmányait nem fejezte be. 1936-ban jegyezte el nagy szerelmét Imbery Melindát, 1937-ben összeházasodtak. Nemcsak versei, hanem levelezésük is méltó emléke kapcsolatuknak. 1938-ban meghűlt, hónapokig feküdt a kolozsvári kórházban, de nem sikerült megmenteni. 1938. június 7-én csendben meghalt. A Házsongárdi temetőben temették el.

Költői pályája

1927-től a *Pásztortűz* című irodalmi folyóirat szerkesztője lett, majd az *Erdélyi Helikon* belső munkatársa, az *Erdélyi Lapok* kolozsvári tudósítója lett. 1930-ban részt vállalt az *Erdélyi Fiatalok* című folyóirat alapításában. 1934-től a *Keleti Újság*ot szerkesztette, ahol Anyanyelvünk címmel állandó rovata volt.

A fiatal költő szerepet vállalt a nemzetiségi irodalom mozgalmában: tagja volt a helikoni íróközségnek, a marosvásárhelyi Kemény Zsigmond Társaságnak. 1929-től titkára az Erdélyi Katolikus Akadémiának, a PEN Club romániai magyar tagozatának tagja, az Erdélyi Szépművészek Céh lektora.

1928-ban adták ki a *Leselkedő magány* című verseskötetét, 1933-ban a *Nagycsütörtök*, 1938-ban, halála után az *Angyalok citeráján* című kötetét. Versein kívül egyetlen kisebb könyve jelent meg életében: *Magyar karaván Itálián keresztül*. Útirajz, amely az Erdélyi Lapok által szervezett római szentévi zárandoklatról számolt be, olvasmányos stílusban. 1933 tavaszán utazott Olaszországba, május 5-én Rómában pápai kihallgatáson vett részt, majd Firenzébe, Velencébe ment. Élményeit naplóba foglalta és kiadta.

Költészete

A részvét, a szenvedőkkel való együttérzés költője volt, aki szeretettel fordult mindenki felé. Visszatérő témái a hazaszeretet, a mély katolikus vallásosság, a szerelem és a halálfélelem. Verseinek többsége vidám, bravúros rím és ritmusjátékkal, melankolikus életérzéssel, a szépség és a jóság hirdetésének jegyében íródott. Ő maga így vall erről: "Hiszek a hitben, a bátorságban, az élet minden körülmények között megmaradó szépségében. Hiszek a mindenható mosolygásban"

Gyakran vesz motívumokat a Bibliából, és a lírai én gyakran a Messiás szerepét tölti be. Ennek a szerepnek a betöltésével viszont a külvilág részéről közömbösségbe ütközik. A keresztény alázat és emberszeretet szinte minden versét áthatja. Vallásossága nem térítő jellegű, hanem saját lelkének motívumait, állapotait rögzíti. Katolicizmusa miatt a kommunista időszakban mellőzött, elítélt költő volt.

Költészete Csokonaival és E.A. Poe-val rokon az elmúlás elleni küzdelem révén. Mindhárom költő a játékosság és a virtuozitás segítségével emelkedik felül a haláltudat szomorúságán. Igazi műfaja a vers volt. Szabad vagy kötött formában, bármilyen korban és bármelyik nemzet irodalmában otthon volt. Poeta doctus volt, a költői mesterség tudósa. Ez szabadságot is adott neki, hogy a maga életén újra lássa a világot: másképpen, egyénien.

Nagycsütörtök:

A vers első négy sora majdnem prózai tény-rögzítés. Lírai helyzet nem is lehetne köznapibb. Vidéki kis állomás, nagycsütörtök; a vonat hat órát késik. Hat óra várakozás egy vigasztalan váróteremben. A következő sor még mintegy a tényállás rögzítéséhez tartozik: „Testem törött volt és nehéz a lelkem.” Fáradtságra gondolhatunk, és bosszúság helyett a csüggedt emberek szomorúságára. Ki örül az elmulasztott csatlakozásnak, egy hat órás, kietlen várakozásnak?

A mozdonyok hangjának és füstjének említésével a külső valóság tör be a versbe, ez késleltető, hangulatfokozó rész. Nem felocsúdás, hanem annak kifejezése, hogy a félelem szenvedését a reális környezetben is érzi a költő.

A valóság és látomás egységbe ötvöződik De a füst egyszerre egy denevérszárny képzetét kelti, és megjelenik, talán egy rendetlen szívverésre, az iszonyat, „az egyedüllét iszonyú félelme”, az „engem itt feledtek” fojtogató rémülete. „Tompá borzalom fogott el, mély állati félelem.” Következik a magára hagyott ember kapaszkodása az emberek felé, - és már kiáltás nélkül, szinte beletörődve, csak vágyként, szürkén, egyszerű közléssel, és annál szorongatóbban. De hiába, a magányt és félelmét nem oldhatja fel szavakkal, másokhoz fordulással: sehol senki. Itt, a Nagycsütörtök „nyirkos éjében” és „hideg sötétjében” a magány érzékeltetésére természetesen, hiszen nagycsütörtök van, a bibliai kép lép be: az Olajfák hegye, a magányosan vérverejtékező Jézus, aki elvonult kissé tanítványaitól, s azok közül egy sem bírt virrasztani vele. Az ötös-ötöfedeles, prózai szürkeséggel folyó jambikus sorok szinte szó szerint idézik a Bibliát: „Péter aludt, János aludt, Jakab aludt, Máté aludt és mind aludtak...” S ebben a végletes és végzetes magányban, megint a helyzetjelentés hangnemében, akár egy pontos orvosi közlés: „Kövér cseppek indultak homlokomról s végigcsorogtak gyűrött arcomon.”

Krisztus

A költemény a bibliai témájú versek közé tartozik. Egy belső vita kivetítése, melynek alapja a falon lógó Krisztus-ábrázolás hamissága. Ezen keresztül az önvád nemcsak a képre vonatkozik, hanem egész világunkra, mely a szenvedő és megalázott Jézus képből egy konszolidált, mindenki által elfogadhatót kreált. Ahogy Jézus képét meghamisítottuk, úgy torzítottuk el tanításait is.

A vers első sora egy erőteljes felütés, hiszen a tiltakozás okát ekkor még nem ismerjük. A következő sorokban is a hamis ábrázolás képei jelennek meg, melyek élesen elütnek a költőben kialakult képtől. A világi örömeket tükröző ábrázolás helyett a költőben egy szenvedésektől gyötört, hétköznapi alak él, aki legfőbb jellegzetességeiben épp az átlagemberhez hasonlatos. A vers megidézi az evangéliumi történetet a jeruzsálemi bevonulástól egészen a szenvedéseket felvállaló Krisztus alakjáig. A vers végén szereplő könnyek pedig nem az egyéni fájdalomból származnak, hanem a világgal szembeni csalódottságból: parázsló szemek, sísteregve hulló könnyek

Az utcaseprő

A vers szintén a hétköznapi és a vallási tematika összekapcsolására épül. Ebben a költeményben is csak a szöveg végén szerepel a bibliai utalás, amely a hétköznapi jelenetet összekapcsolja a szent történetekkel. A kezdőmondat olyan, mint egy drámai szöveg instrukciója, mely csupán az időpontot rögzíti. Toposzként a hajnal a változás, az átalakulást jelenti.

Az alkotás lázában még égő, a külvilágra kevésbé figyelő költő számára az utcaseprő köszönése újszerű tapasztalatot közvetít: a legegyszerűbb hétköznapi jelenetben is ott lehet Jézus üzenete. A pillanatképben egy élet küzdelmeitől gyötört arc váltja ki belőle az alázat és a szeretet érzését. A leírás nem szépít, nem emeli ki a hétköznapi látványt, sőt megjeleníti annak gyarlóságát is: *sárga bajsodát fölötte a pálinka-gőzzel*. Ebben az arcban látja meg a szenvedő Krisztust, és az utcaseprő tevékenysége metaforizálódik: Jézus takarítja meg az utcaseprő képében a világot, s tisztítja meg életünket. Az utolsó sorokban pedig felidéződik Jézus halála, amikor a jobb lator megváltást nyert, mert a szenvedésben is felismerte a tisztaságot. Ez a sors juthat nekünk is, ha mindennapjainkban képesek vagyunk a szenvedők arcában meglátni Krisztusét.

Amudsen kortársa

A költemény drámai jelentéssel kezdődik, melyben a családtagok próbálják meggyőzni a családapát, hogy a munkahelyi kötelesség helyett beteg állapotára való tekintettel válassza az otthoni pihenést. A zárszámadás kifejezés a hivatali stílus szigorúságát és kérlelhetetlenségét sugallja, hiszen ebben az esetben a hivatalnoknak nincs döntési lehetősége. A kifejezés természetesen a költemény második részében átvitt értelemben is felfogható: az életünk zárszámadása, az utolsó ítélet

Amudsen a déli sarkot felfedező, embertelen szenvedéseken keresztülvágó tudós jelképe, akinek hősiességét és áldoztakészségét példaként szoktuk emlegetni. Ebben a versben a hivatalába betegen is megjelenő, hétköznapi munkás lesz a hős, aki kötelességből és a családja iránt érzett szeretetből vállalja a megpróbáltatásokat. Nem csak egyszer, hanem minden egyes munkanap. A rövid egyszerű sorok dísztelenül emelik ki ezt az áldozatvállalást, hiszen a hétköznapiak során sem lengi körül pátosz őket. Mégis ők azok, akik emberségből és kötelességtudatból példát mutatnak számunkra.

Teljesítménye éppen azért olyan tiszteletre méltó, mert nincsenek nagy eszmék mögötte, nem fanatizmus lelkesíti. A vers hosszan sorolja, hogy mik azok a dolgok, melyek hiányoznak az életéből, mégis olyan teljesítményre képes, mint Amudsen.